

A TUDOR- ÉS A STUART-URALKODÓK GYÓGYÍTÓ HATALMA

RIGÓ BALÁZS

JOG.
történet

ELTE ÁJK
Jogtörténeti Kutatások

A SZERZŐ:

DR. RIGÓ BALÁZS

ADJUNKTUS

ELTE ÁJK RÓMAI JOGI ÉS
ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGTÖRTÉNETI
TANSZÉK

RIGO.BALAZS@AJK.ELTE.HU

2025. szeptember 22.

A középkor folyamán a királyok gyógyító hatalmában keveredett az ősi hiedelemvilág továbbélése és a keresztény szakralitás.¹ Előbbi szerint az uralkodó kézrátétellel elűzi a görvélykört,² befolyással van a túlvilági erőkre egyben oltalmazza a beteget. Utóbbi a szentkultusz révén a gyógyító, oltalmazó kézmozdulatot összecserélhetővé teszi az áldás adásával, amely ilyen formában kifejezetten angol sajátosság.³

A kora újkorban továbbra is vallási, ám idővel egyre gyakrabban és erőteljesebben vitatott doktrína, sőt az uralkodók számára mindenképpen magától értetődő igazság volt a királyok folyton hangoztatott szakralitása és bizonyos mértékig papi jellege, amelynek oka a hatalom számára nyilvánvaló politikai haszon és célon kívül a középkor régi örökségében rejtett. Az alábbiakban Marc Bloch mai napig alpműnek számító munkája alapján tekintjük át a Tudor- és Stuart-kor uralkodói gyógyító hatalmának gyakorlatát, amely időszak egyben a gyógyító hata-

lom utolsó szakaszait jelenti Angliában.⁴

A reneszánsz korai modernizáció mellett, a reformáció mérete a másik súlyos csapást a királyi gyógyításra. A gyógyító hatalom ugyanis a király felszenteléssel megerősített szakrális mivoltából származott, amely a reformáció követői számára felháborodást váltott ki. A csodákat, és benne a királyi gyógyítás kézrátétellel történő gyakorlását, a protestánsok olyan, az eredeti kereszténységtől eltérő, bálványimádó, szentségtörő, pápista babonának tartották, amelyet gyökerestül ki kell irtani. A reformáció azonban korántsem csupán vallási oldalról veszélyeztette a királyok gyógyító hatalmába vetett ősi hitet, hanem politikai okokból is. Mivel a gyógyítás kiváltsága a tűzzel-vassal védett királyi előjogok részét képezte, a királyi felségjogok elleni bármilyen támadás a királyi gyógyítás gyakorlásának létét fenyegette. Vice versa, a királyi gyógyítás elleni támadás pedig egyben a király hatalma elleni támadássá vált.⁵ Ez abban is testet öltött, hogy a görvélykórosokat kizárólag az uralkodó érinthette meg, ellenkező esetben felségárulás vádjával a Csillagkamara járt el a jogbitorlóval szemben.⁶

A királyi gyógyítás így a királyság kritikusai és az uralkodók közötti hatalmi harcok csaterévé vált. I. Erzsébet például azzal tudta megőrizni a görvélykórosok megérintésének kizárólagosságát, hogy a másik bevett gyógyítást, amely kifejezetten erre a célra vert aranyérmekkel történt, megszüntette. Ennek oka, hogy az érintéssel ellentétben, a kifejezetten erre a célra vert aranyérmék betegek közé szórásának rítusában az uralkodó személyesen nem jelent meg a betegek előtt, tehát a királyi tekintély vizualizációja, és így annak erősítése sem valósult meg.⁷

I. Jakab erős és mélyreható kálvinista nevelésének a hatására tartózkodott a pápista babonának tartott kézrátétellel való gyógyítástól, ugyanakkor az alattvalók számára elképzelhetetlennek tűnt, hogy egy király a „gyógyító áldás” nélkül is lehet király. A királyság híveinek a véleménye végül elég erősnek mutatkozott, hogy a király ellenszegülését legyőzze.⁸

I. Károly már anglikán nevelésben részesült, így nem voltak fenntartásai a királyi gyógyítással szemben ezért, illetve a hívők buzgalmának eredményeképpen a királyi gyógyítás intenzitása az ő idejében nem csökkent.⁹ Eltekintve a fanatikus protestánsoktól, akik a kézrátétellel nemcsak az „ősi babonák szomorú örökségét,”¹⁰ hanem a gyűlölt királyi abszolutizmus megnyilvánulását is látták, az ország lakosságának nagy többsége és az anglikán egyház hívei azt olyan uralkodói kiváltsággént fogadták el, amely részben a vallási, részben pedig a politikai doktrínák közé tartozott.¹¹ Sőt, I. Károly alatt a rítus a nemzeti egyház intézményeinek egyik elemeként teljes egészében beépült az ország rendszeres vallási szokásai közé, és a gyógyítás istentisztelete 1633 óta az általános imakönyv (*The Book of Common Prayer*) részévé, politikai oldalról pedig a csodatétel a rendi monarchia intézményévé vált.¹²

Jóllehet II. Károly elődeihez képest rendkívül nagy számban érintett meg görvélykórosokat, természetesen nem ez volt a restauráció jellegadó tulajdonsága, azonban jól jelzi a gyógyító erőbe vetett hit fennmaradását még Cromwell katonai diktatúrája ellenére is.

II. Jakab, bigott katolicizmusából és a királyi hatalom abszolút mivoltába vetett szilárd hitéből fakadóan elődeihez képest

különös figyelmet szentelt a királyság e nagyszerűnek tartott kiváltságának, sőt még gyarapította is a rítust. Ugyan néhányan a gyógyító érmék vagy gyűrűk rítusát is fel akarták élesíteni, végül ez nem valósult meg. Jakab akárcsak bátyja, rendszeresen gyakorolta a kézrátételt, és ezres nagyságrendben fogadta a betegeket. Uralkodásának kezdetén elfogadta az anglikán lelkészek közreműködését a szertartás alatt, 1686-tól azonban egyre kevésbé fordult hozzájuk, és inkább a katolikus papságot részesítette előnyben. Felcserélte az I. Jakab idején érvényben lévő rituálét a VII. Henriknek tulajdonított régi liturgiával, visszahozta a latin imákat, a Szűz Máriához és a szentekhez mondott fohászt és a keresztvetést. Ez a visszalépés még inkább hiteltelenítette a királyi csodát a protestáns hívők szemében, mert a gyógyítás összekeveredett egy gyűlöletes, ti. pápista rítus pompájával.¹³

Az előzőtt uralkodó unoka-öccse és veje, Orániai Vilmos a görvélykór kézrátétellel való gyógyítását mint pápista babonát mellőzte, lánya, Anna azonban még gyakorolta. A Hannover dinasztia idegen uralkodóházaként azonban már végérvénye-

sen szakított a rítussal, hiszen a királyok gyógyító hatalma csak az angol születésű királyokat illethette. Francia földön a rítus még egy évszázadig tartó lassú elmúlása csak X. Károly uralkodásával következett be.

Az az erő, hogy a francia és angol királyok maguknak gyógyító hatalmat tulajdonítottak és rá tudták venni alattvalóikat, hogy ezt elhiggyék, komplex lélektani jelenségben gyökerezett. Az elfogadás oka és elősegítője, hogy a primogenitúra megszilárdulásával már egyértelműen a nép elképzelése szerint is a hatalom vérségi alapon öröklődött, így a királyok az ősök csodás, természetfeletti tulajdonságaiban szintén részesültek. A királyok természetfeletti tulajdonsága, valamint a nép elképzelése a királyokról és a hatalmukról ezért nem más, mint a kollektív illúziók rendkívüli hatalma.¹⁴

Látható, hogy Bloch a kollektívum, a lélektan és a hit által kijelölt koordináta rendszerben keresi és találja meg a királyok gyógyító hatalmának évszázadokon átívelő működését. Úgy véli, hogy a teljes középkori és kora újkori társadalom, beleértve a felső és az alsó rétegeket is, részese volt a csodának és – né-

hány kritikus, főként orvosi képzettségű gondolkodót leszámítva – hitt benne. Így a kollektív gondolkodás valójában az uralkodót és az alattvalókat egyaránt jelentette és inkább hitnek, semmint gondolkodásnak nevezhető, azaz hit az uralkodók hatalmában és hit a csodában. Tehát az „aki, keres, az talál” örökvényű igazsága alapján a hit önmaga legitimációjává válik. Ha ugyanis a gyógyulás akár hónapokkal később következett is csak be, azt is az uralkodói kéz érintésének tulajdonították, tehát a hit és a gyógyulás, folytatva a szóképet, kéz a kézben járt. Ez a hit, és legfőképpen az esetlegesen bármilyen okból bekövetkező gyógyulás volt az, amely az uralkodók hatalmát erősítette; a hatalom legitimációja így a hit és a gyógyulás következménye. Bloch nyomtatékosítja, hogy számos esetben kifejezetten kerülték a kézrátétel után a kora újkori orvostudomány csekély tárházából a további gyógy módok alkalmazását, így a betegnek alkalmasint több esélye maradhatott a túlélésre, mintha eret vágtak volna rajta, akár napjában többször.¹⁵

Hivatkozások:

- ¹ Klaniczay Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek. Budapest, 2000. Balassi Kiadó. 32–69. p.
- ² <https://hekint.org/2024/06/24/touching-for-the-kings-evil/>
- ³ mtajogtortenet.elte.hu/blog/rigo-balazs-kiralyok-gyogyito-hatalma.
- ⁴ Bloch, Marc: *A gyógyító királyok*. Budapest, 2005. Osiris.
- ⁵ Bloch 2005. 280. p.
- ⁶ Bloch 2005. 304. p.
- ⁷ Bloch 2005. 282. p.
- ⁸ Bloch 2005. 284. p.
- ⁹ Bloch 2005. 303. p.
- ¹⁰ Bloch 2005. 285. p.
- ¹¹ Bloch 2005. 285. p.
- ¹² Bloch 2005. 304. p.
- ¹³ Bloch 2005. 315–316. p.
- ¹⁴ Bloch 2005. 329–337. p.
- ¹⁵ Magyar László András: *A repülőkenőcs*. Budapest, 2007. Gondolat. 198–202. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: II. Károly.
Forrás: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Charles_II_touching_a_patient_for_the_king%27s_evil_\(scrofula\)_Wellcome_L0031546.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Charles_II_touching_a_patient_for_the_king%27s_evil_(scrofula)_Wellcome_L0031546.jpg)
Letöltve: 2025. szeptember 18.
2. oldal: II. Károly gyógyító aranyérméi. Forrás: <https://history.rcp.ac.uk/blog/touching-kings-evil-short-history>
Letöltve: 2025. szeptember 18.